

Ulkoministeriö
PFOY3SMK-6

Lastensuojelun Keskusliiton lausunto ulkoministeriölle liittyen Euroopan neuvoston lapsen oikeuksien strategiaan

Lastensuojelun Keskusliitto (LSKL) kiittää ulkoministeriötä mahdollisuudesta lausua Euroopan neuvoston kyselyyn lapsen oikeuksien strategiasta liittyen.

Euroopan neuvosto on pyytänyt jäsenvaltioita vastaamaan kyselyyn osana Euroopan neuvoston lapsen oikeuksien strategian 2016-2021 puolivälin arviointia. (EN:n lapsen oikeuksien strategia saatavissa www-osoitteessa <https://rm.coe.int/168066cff8>) Kyselyn tarkoituksena on arvioida saavutettua edistystä ja huomioida aiheet, jotka jäsenvaltiot haluavat korostaa strategian jäljellä olevina vuosina.

Lastensuojelun Keskusliitto on lausunnon osalta tehnyt yhteistyötä Mannerheimin Lastensuojeluliiton ja Pelastakaa Lapset ry:n kanssa.

Lastensuojelun Keskusliiton lausunto

Lastensuojelun Keskusliitto on yhdessä muiden lapsijärjestöjen kanssa ottanut jo pitkään tavoitteekseen vaikuttaa siihen, että Euroopan neuvoston lapsen oikeuksien strategia ja ohjelma ”Building a Europe for and with Children” ohjaisivat paremmin Suomen tavoitteita ja toimintaa. Euroopan neuvoston lapsiohjelma (Building a Europe for and with children) ja Euroopan neuvoston lapsen oikeuksien strategia pohjautuvat YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen ja erityisesti sen neljään yleisperiaatteeseen: lapsen edun ensisijaisuuteen (3 artikla 1 kohta), syrjinnänkieltoon (2 artikla), lapsen oikeuteen elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen (6 artikla) sekä lapsen oikeuteen tulla kuulluksi (12 artikla). Lapsiohjelman tavoitteena on sisällyttää lasten oikeudet läpileikkaavasti Euroopan neuvoston eri sektoreiden työhön ja tukea jäsenvaltioita kokonaisvaltaisessa lasten oikeuksien työssä yli ministeriörajojen ja poikkileikkaavasti ammatillista ja parlamentaarista vuoropuhelua korostaen. Yksi ohjelman lisäarvosta on myös, että se työskentelee paikallis- ja aluehallinnon kongressin kanssa edistäen ohjelman tavoitteita myös alue- ja kuntatasolla.

Lapsen oikeuksien strategian 2016-2021 viisi painopistealuetta ovat: 1) equal opportunities for all children 2) participation of all children 3) a life free from violence for all children 4) child-friendly justice for all children 5) rights of the child in the digital environment.

Yleisiä huomioita implementoinnista liittyen EN:n lapsen oikeuksien strategiaan, lapsiohjelmaan ja EN:n ohjeistuksiin ja suosituksiin:

- Ulkoministeriöllä on vahva ja tärkeä rooli Euroopan neuvoston lapsen oikeuksien strategian toimeenpanossa kansallisesti mutta asian **läpileikkaavuus valtionhallinnossa** näyttäytyy vähäisenä. Sitä tulisi tehostaa, jotta EN:n strategiatyö, suositukset, ohjeistukset ja lapsiohjelman materiaali olisivat paremmin hyödynnettävissä. Suomen tulisi ottaa myös aktiivinen rooli itse EN:n strategian suunnittelussa ja valmistelussa jatkossa.
- **Kääntäminen:** ”Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice” ([Euroopan neuvoston ministerikomitean suuntaviivat lapsiystävällisestä oikeudenkäytöstä](#)) on käännetty suomen kielelle. ”Child Participation Assessment Tool” ([Lasten osallistumisoikeuksien arviointityökalu](#)) on käännetty suomeksi ja ruotsiksi. ”The Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly health care” ja ”The Council of Europe Recommendation on children’s rights and social services friendly to children and families” ovat parhaillaan käännettävinä suomeksi sosiaali- ja terveysministeriössä.

EN:n neuvoston suositukset ja ohjeistukset (guidelines) ovat laajoja ja yksityiskohtaisia ja sisältävät runsaasti esim. eri lasten kanssa työskentelevien ammattilaisten kannalta tärkeää tietoa. Jotta suositukset ja ohjeistukset saadaan mahdollisimman laajaan tietoisuuteen ja laajasti käyttöön, **ne tulisi kääntää kansallisille kielille**. Samoin luonnollisesti myös EN:n lapsen oikeuksien strategiat. Suositukset ja ohjeistukset vahvistavat tietoisuutta YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen velvoitteista sekä komitean yleiskommenteista ja antavat työkaluja käytännön toimintaan eri osa-alueille (esim. terveydenhuolto, sosiaalihuolto, sijaishuolto).

- **Tiedottaminen:** Tiedottaminen sekä EN:n lapsen oikeuksien strategiasta että lapsiohjelmasta on ollut hyvin vähäistä. Molemmat ovat suurelle yleisölle, lasten kanssa työskenteleville ammattilaisille ja myös viranomaistahoille suhteellisen tuntemattomia eikä niiden potentiaalia riittävästi hyödynnetä esim. lainvalmistelussa tai eri hallinnonaloilla lapsiin liittyvän toiminnan ja palveluiden suunnittelussa, toteuttamisessa ja kehittämisessä.
- **EN:n lapsen oikeuksien strategian sekä EN:n ohjeistusten ja suositusten tehokas, suunnitelmallinen ja koordinoitu toimeenpano:** Suomesta puuttuvat tehokkaat ja pysyvät rakenteet lapsen oikeuksien strategian sekä ohjeistusten ja suositusten järjestelmälliseen ja suunniteltuun toimeenpanoon sekä toimeenpanon seurantaan. **EN:n lapsen oikeuksien strategia sekä EN:n suositusten ja ohjeistusten tulisi olla tärkeässä asemassa kansallisen lapsistrategian**

jatkotyöstämisessä. Julkaisussa ”Lapsen aika - Kohti kansallista lapsistrategiaa 2040”¹ tuotiin esille myös EN:n lapsen oikeuksien strategia.²

- **Valmiiden materiaalien hyödyntäminen:** EN:n lapsiohjelman puitteissa on kehitetty runsaasti sekä lapsille, heidän vanhemmilleen että lasten kanssa työskenteleville ammattilaisille suunnattua [materiaalia](#), jota ei ole hyödynnetty riittävästi Suomessa (esim. Positive parenting guidelines – ohjeistukset³).

Euroopan neuvoston lapsen oikeuksien strategiasta kokonaisuutena (EN:n kyselyn osasta 1)

LSKL:n näkemyksen mukaan EN:n lapsen oikeuksien strategiaa on harvoin tuotu esille esim. lainvalmistelussa, lapsia koskevista toimenpideohjelmista, kehittämishankkeista tai poliittisessa päätöksenteossa. Ei myöskään ole tietoa siitä, onko strategiaa kokonaisuudessaan käytetty läpileikkaavana ja toimintaa ja päätöksentekoa ohjaavana instrumenttina. **Strategian eri osa-alueet tulevat esille ja niiden edistämiseksi työskennellään, mutta osa-alueiden tarkastelu toisiinsa liittyvinä kokonaisuuksina on puutteellista.** Tämä näkyy myös siinä, ettei ohjelman ajamia lapsen oikeuksiin liittyviä kansainvälisiä sopimuksia vielä tarkastella eikä seurata toisiaan täydentävinä ihmisoikeussopimuksina.

Viime aikoina strategian osa-alueista on ollut esillä erityisesti osallisuuden liittyvät kysymykset. Euroopan neuvoston lasten ja nuorten **osallistumisoikeuksien arviointityökalun pilotointi** on alkanut ja se jatkuu vuoden 2019 ajan. Pilotoinnissa kiinnitetään huomiota lasten yhdenvertaiseen oikeuteen osallistua, sillä pilotointia pyritään toteuttamaan siten, että haavoittavassa asemassa olevien lapsiryhmien näkemykset pääsisivät pilotointiprosessissa esille ja tulisivat huomioiduiksi.

EN:n suositukset liittyen lapsen oikeuksiin digitaalisessa mediassa ovat olleet intensiivisemmän tarkastelun kohteena. Suosituksia ja niiden toimeenpanoa on alustavasti pohdittu LSKL:n, Pelastakaa Lasten, Mannerheimin Lastensuojeluliiton, Lapsiasiavaltuutetun toimiston, Suomen UNICEFin ja UM:n kesken. LSKL, PeLa, MLL ja Suomen UNICEF julkaisivat vuoden 2019 alussa OKM:n hankerahoituksella yhteisjulkaisun Lapsi verkossa – Näkökulmia lasten oikeuksiin ja tietosuojaan digitaalisessa ympäristössä⁴, jossa myös Euroopan neuvoston suositukset lasten digitaalisista oikeuksista olivat selkeästi mukana.

¹ Valtioneuvoston julkaisu 2019:4.

² ”Euroopan neuvostossa on laadittu ”Children’s strategy”, joka on tuottanut lapsen oikeuksiin perustuvaa ohjeistusta eri hallinnonaloille (...) Suomessa on meneillään lasten osallistumisen tilan arviointi Euroopan Neuvoston toimesta.” (2019, s. 54).

³ <https://rm.coe.int/168046d340>.

⁴ <https://www.lskl.fi/verkkokauppa/lapsi-verkossa-nakokulmia-lasten-oikeuksiin-ja-tietosuojaan-digitaalisessa-ymparistossa/>

Lapsi- ja perhejärjestöt ovat kannanotossaan⁵ 25.3.2019 vaatineet, että seuraavalla hallituskaudella laaditaan kansallinen toimeenpanosuunnitelma Lanzaroten sopimukselle, jolla torjutaan lasten seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä. Lanzaroten sopimus tunnetaan Suomessa huonosti, vaikka Suomi on ratifioinut sen jo vuonna 2011. Sille ei ole laadittu kansallista toimeenpanosuunnitelmaa, toisin kuin vuonna 2015 ratifioidulle Istanbulin sopimukselle (EN:n yleissopimus naiseen kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta). Suomessa ei toteudu tällä hetkellä Lanzaroten sopimuksen edellyttämät valtakunnallisesti yhdenvertaiset ja riittävät palvelut ja tuki uhreille. Ennalta ehkäisevä turvataito-, seksuaali-, ja mediataitokasvatus on hajallaan ja yksittäisten hankkeiden varassa. Eri hallinnonalojen yhteistyö keskenään ja järjestöjen ja eri ammattilaisten kanssa on puutteellista.

Myös edistymistä on tapahtunut lapsiin kohdistuvan seksuaalisen riiston ja seksuaalisen hyväksikäytön torjunnassa. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö on jo ilmaissut vahvan tahtotilansa laatia Lanzaroten sopimukselle toimeenpanosuunnitelma. Sen toteuttamiseen ja sopimuksen seurantaan täytyy osoittaa riittäviä voimavaroja ja resurssit täytyy varmistaa myös seuraavalla hallituskaudella. Myönteistä on, että lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten rangaistuksia on kiristetty ja lisäbudjetissa on rahoitus lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten selvittämiseen ja ehkäisemiseen tähtäävien lastenasiointitoimintamallien käynnistämiseen. Malli tehostaa ja nopeuttaa rikosten esitutkintaa. THL:n toteuttamaan Kouluterveyskyselyyn on lisätty lasten kokemaa seksuaali- ja fyysistä väkivaltaa kartoittava osio, joka tullaan toistamaan joka neljäs vuosi. Se säännönmukaistaa niin sanotun lapsiuhritutkimuksen tarjoamaa tietoa.

Lasten yhdenvertaiset mahdollisuudet (EN:n kyselyn osasta 2)

Kuten edellisessä osiossa todettiin, varsinaisesti EN:n lapsen oikeuksien strategiaa sekä EN:n suosituksia ja ohjeistuksia on harvoin tuotu esille esim. lainvalmistelussa, lapsia koskevissa toimenpideohjelmassa, kehittämishankkeissa tai poliittisessa päätöksenteossa. LSKL:llä ei myöskään ole tietoa siitä, onko strategiaa kokonaisuudessaan käytetty läpileikkaavana ja toimintaa ja päätöksentekoa ohjaavana instrumenttina. **Strategian eri osa-alueet tulevat esille ja niiden edistämiseksi työskennellään, mutta osa-alueiden tarkastelu toisiinsa liittyvinä kokonaisuuksina on puutteellista.**

Kestävän kehityksen toimintaohjelman (Agenda 2030) tavoitteiden implementointi on Valtioneuvoston kanslialla. Pääministerin johtama kestävä kehitys toimikunta huolehtii kestävä kehityksen kansainvälisten tavoitteiden sisällyttämisestä kansalliseen politiikkaan. Toimikunnan keskeisenä tehtävänä kaudella 2016-2019 on globaalin kestävä kehityksen toimintaohjelman, Agenda 2030:n, toimeenpanon vauhdittaminen ja kytkeminen osaksi kansallista kestävä kehityksen työtä. Toimikunta seuraa ja arvioi

⁵ Kannanotto saatavissa [www-osoitteessa https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Kannanotto-Lanzaroten-sopimus.pdf](https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Kannanotto-Lanzaroten-sopimus.pdf)

globaalin toimintaohjelman toteutumista Suomessa.⁶ Agenda2030 osalta tulisi tarkemmin ja selkeämmin esittää, miten toimintaohjelma edistää lapsen oikeuksia kansallisella tasolla.

Yleisesti sosiaalisten oikeuksien ja sosiaalisen inklusion toteutumisesta lasten osalta

Lasten yhdenvertaisuuden toteutumisen esteenä voidaan pitää sitä, että suurimmat lapsia ja perheitä koskevat kuluvalle hallituskaudella tehdyt säästöt ja leikkaukset ovat kohdistuneet koulutukseen ja varhaiskasvatukseen. Osana valtion säästöpolitiikkaa päätettiin vuonna 2016 rajata lasten oikeutta kokoaikaiseen varhaiskasvatukseen vanhemman työmarkkina-aseman perusteella. Rajauksen voidaan katsoa heikentävän erityisesti heikommassa asemassa olevien lasten yhdenvertaista mahdollisuutta saada varhaiskasvatusta. Myös päiväkotien ryhmäkokoja suurennettiin, vaikka riittävän pienet ryhmäkoot ovat varhaiskasvatuksen keskeinen laatutekijä. Suomessa varhaiskasvatukseen osallistuminen on alemmalla tasolla kuin muissa Pohjoismaissa. LSKL teki 2016 kantelun sosiaalisten oikeuksien komitealle subjektiivisen varhaiskasvatusoikeuden rajaamisesta.⁷

Myös koulutuksen voimavaroja on leikattu, kun kuntien valtionosuuksia, joilla koulutusta rahoitetaan, on tuntuvasti vähennetty. Vuoden 2015 hallitusohjelmassa toisen asteen ammatilliseen koulutukseen kohdistettiin 190 miljoonan euron leikkaukset vuositasolla. Koulutuksen leikkaukset lisäävät riskiä koulutuksen keskeyttämiselle ja ulkopuolisuudelle sekä syrjäytymiselle.

Vuonna 2015 tuli voimaan uusi sosiaalihuoltolaki, jonka tarkoituksena on ollut vahvistaa ennaltaehkäiseviä palveluita ja madaltaa tuen piiriin pääsemisen kynnyksiä sekä ehkäistä lastensuojelun tarpeen muodostumista. Kuntien valtionosuuksien leikkaukset ovat kohdistuneet myös sosiaalihuollon palveluihin, eivätkä uuden sosiaalihuoltolain mukaiset lisäresurssit ole niitä kompensoineet.

Lapsiperhe-etuuksiin on tehty leikkauksia. Lapsilisien indeksikorotukset jäädettiin vuosiksi 2013–2015 ja 1.1.2016 lapsilisä irrotettiin kansaneläkeindeksistä pysyvästi. Lapsilisän keskimääräinen reaaliarvo on täällä hetkellä noin 30 prosenttia alempi kuin vuonna 1994 ja indeksisisonaisuuden lakkauttaminen tulee entisestään heikentämään lapsilisien ostovoimaa. Myös kotihoidon tuen reaaliarvo on merkittävästi alempi kuin 1990-luvun puolivälissä. Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitea on vuonna 2015 todennut, että päivärahojen vähimmäistaso ei täytä Euroopan sosiaalisen peruskirjan vaatimuksia. Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitea on samana vuonna myös todennut toimeentuloturvajärjestelmän, kuten vanhempainpäivärahojen, vähimmäisetuuksien määrän liian matalaksi.

THL:n kouluterveyskyselyn mukaan toimintarajoitteisten nuorten elämäntilanne oli monella tapaa heikompi ja ongelmallisempi kuin muiden nuorten. Monet hyvinvointia, osallisuutta, terveyttä, terveellisiä elintapoja,

⁶ Ks. <https://vnk.fi/kestavakehitys> Ks. myös Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta: Selvitys: Kestävä kehitys vaatii tavoitteiden viemistä politiikan ytimeen. https://kestavakehitys.fi/ajankohtaista/artikkeli/-/asset_publisher/10616/selvitys-kestava-kehitys-vaatii-tavoitteiden-viemista-politiikan-ytimeen

⁷ Ks. tiedote ”Varhaiskasvatusoikeuden rajaaminen asettaa lapset epätasa-arvoiseen asemaan” <https://www.lskl.fi/teemat/lapsen-oikeudet/varhaiskasvatusoikeuden-rajaaminen-asettaa-lapset-epatasa-arvoiseen-asemaan/>

koulunkäyntiä ja kasvuympäristön turvallisuutta vaarantavat tekijät ovat yleisempiä toimintarajoitteisilla kuin muilla nuorilla. Syrjivä kiusaaminen on vakava kasvuympäristön turvallisuusriski kaikissa toimintarajoiteryhmissä. Erilaisista toimintarajoitteista kärsivät nuoret kokevat muita nuoria useammin seksuaalista väkivaltaa. Myös mahdollisuudet mieltä painavista asioista keskustelemiseen aikuisten kanssa ovat toimintarajoitteisilla nuorilla vähäisemmät kuin muilla nuorilla, rajoitteen laadusta riippumatta.⁸

Positiivisena kehityskulkuna voidaan mainita Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma -kärkihanke (LAPE), jonka tarkoituksena on ollut vahvistaa ennalta ehkäiseviä palveluita ja madaltaa tuen piiriin pääsemisen kynnystä sekä ehkäistä lastensuojelun tarpeen muodostumista. Vuoden 2018-2019 aikana on myös tehty pohjatyötä kansalliselle lapsistrategialle.⁹

Lapsiperheköyhyys

Lasten pienituloisuusaste on kääntynyt Suomessa nousuun. Vuonna 2016 pienituloisissa perheissä oli 109 000 lasta. Jos köyhyysmittarina käytetään aiemmin käytössä ollutta tulokäsitetä, johon kuuluu myös laskennallinen asuntotulo, lasten köyhyysaste on tätä suurempi.

SOSTE:n selvityksen¹⁰ vuoden 2015 jälkeen tehdyt muutokset ovat heikentäneet pienituloisten asemaa. Erityisesti pienituloisten lapsiperheiden toimeentulo on heikentynyt vuoden 2015 jälkeen. Lapsiperheköyhyys aiheuttaa osattomuutta, joka johtaa helposti huono-osaisuuden periytymiseen, kun esimerkiksi varattomuus estää hakeutumista ja osallistumista toisen asteen opintoihin.

Nuorisobarometrin 2017 mukaan 17 % vastaajista kertoo joutuneensa karsimaan opiskeluvaihtoehtojaan rahanpuutteen vuoksi, 14 % valitsemaan koulutuspaikan taloudellisin perustein ja 11 % viivyttämään valmistumistaan. Koulutuksen keskeyttäneistä 10 % katsoo rahanpuutteen vaikuttaneen erittäin tai melko paljon keskeyttämiseen.

Pelastakaa Lapset ry:n Lapsen ääni 2018 -kyselyssä vähävaraisten perheiden lapsista lähes neljäsosa, 24,2 %, arvioi taloudellisten tekijöiden vaikuttaneen heidän mahdollisuuksiinsa käydä koulua. Jopa 40 % vastanneista kertoi koulussa jotakuta kiusatun siksi, ettei tällä ole ollut varaa teknisiin laitteisiin.

Suomi lasten kasvuympäristönä -seurantatutkimuksen mukaan vanhempien tulo- ja koulutustaso vaikuttaa myös toisen asteen koulutukseen hakeutumiseen ja opinnoissa pärjäämiseen. Köyhyys ja syrjäytyminen näyttävät periytyvän sukupolvelta toiselle.

⁸ Erilaisia toimintarajoitteita kokevien nuorten hyvinvointi ja kasvuympäristön turvallisuus. THL: Tutkimuksesta tiiviisti 24/2018. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136768/URN_ISBN_978-952-343-156-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y

⁹ Lapsen aika. Kohti kansallista lapsistrategiaa 2040. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161441>
Tutkijaryhmän raportti: Edellytykset kasvuun, oppimiseen ja osallisuuteen kaikille. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161440>

¹⁰ Pertti Honkanen: Esimerkki- ja simulointilaskelmia sosiaaliturvan muutoksista 2015-2019, SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry, 2018.

Sijaishuollossa olevat lapset

LSKL:llä ei ole tietoa lastensuojeluun liittyvien EN:n ohjeistusten ja suositusten käytöstä esimerkiksi lastensuojelun eri ammattilaisten käytännön työn tukena. EN:n neuvosto on tuottanut materiaalia, joka hyödyttäisi käytännön toimintaa (esim. *Securing children's rights. A guide for professionals working with children in alternative care*¹¹).

Suomessa perhehoito on ollut ensisijainen sijaishuoltomuoto vuodesta 2012 (lastensuojelulaki 417/2007 50 §). Pienet lapset pyritään aina sijoittamaan perhehoitoon eikä Suomessa ole isoja pikkulapsille tarkoitettuja lastensuojelulaitoksia. Lastensuojelulaitokset ovat pääosin pieniä kodinomaisia yhden tai muutaman asuinyksikön laitoksia.

Vuodesta 2008 voimassa olleessa lastensuojelulaissa (417/2007) määritellään tarkasti lastensuojelulaitoksessa hoidettavien lasten ja nuorten määrä (59 §). Lain mukaan asuinyksikössä saadaan hoitaa enintään seitsemää lasta tai nuorta ja samassa rakennuksessa enintään 24 lasta tai nuorta. Puutteena ja kehittämisen kohteena voi pitää sitä, että tarkkaa ja ajanmukaista tietoa kaikista lastensuojelulaitoksista ja niiden paikkamääristä ei ole keskitetysti saatavilla. Tulevaisuudessa myös kaikkien sijoitettujen lasten oikeus hyvään ja lainmukaiseen sekä lapsen osallisuutta kunnioittavaan sijaishuoltoon tulee turvata. Sijaishuollon kansallisesta kehittämisestä ja tehokkaasta ohjauksesta tulee huolehtia.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies teki yllätystarkastuksia lastenkoteihin ympäri Suomea vuosina 2016–2018. Tarkastuksissa ilmeni puutteita muun muassa sijaishuollon laadussa, lasten terveydenhuollosta ja koulunkäynnistä huolehtimisesta sekä lasten liikkumisvapauden toteutumisesta.

Vammaisten lasten oikeudet

Yleisellä tasolla voidaan todeta, että vammaisten lasten oikeuksiin liittyvät **EN:n suositukset ja ohjeistukset** (esim. 1) *Child-friendly social services* 2) *Child-friendly healthcare* 3) *Recommendation CM/Rec(2013)2 of the Committee of Ministers to member States on ensuring full inclusion of children and young persons with disabilities into society* 4) *Recommendation CM/Rec(2010)2 of the Committee of Ministers to member states on deinstitutionalisation and community living of children with disabilities* 5) *Recommendation CM/Rec(2009)9 of the Committee of Ministers to member states on the education and social inclusion of children and young people with autism spectrum disorders*) ovat **kokonaisuudessaan ja läpileikkaavasti harvoin ja niukasti käytössä läpileikkaavana ja toimintaa ja päätöksentekoa ohjaavana instrumenttina.**

Vammaisten lasten perheiden tukipalveluiden saatavuudessa ja laadussa on huomattavia kuntakohtaisia eroja ja puutteita. Vammaisten lasten laitosasumisen purkua ei ole kyetty toteuttamaan tavoitteiden mukaisesti avohuollon palveluiden puutteiden vuoksi. Vammaisen lapsen laitossijoitukseen saatetaan joutua perheen uupumisen vuoksi, sillä useat vammaiset lapset ja heidän perheensä eivät saa ajoissa yksilöllisten tarpeidensa mukaisia tukipalveluita. Tämä koskee sekä vammaislainsäädäntöön perustuvia erityispalveluita

¹¹ <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168046ceaf>

sekä esimerkiksi sosiaalihuoltolakiin perustuvia yleispalveluita kuten lapsiperheiden kotipalvelua. Tällä hetkellä eri paikkakuntien välillä on huomattavan suuria eroja vammaisten lasten ja heidän perheidensä tarvitsemien palveluiden saamisessa ja laadussa.

Myönteistä on, että Suomi vuonna 2016 ratifioi vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan YK:n yleissopimuksen. Sopimus on tärkeä vammaisten lasten oikeuksien kannalta. Positiivista on myös se, että Suomessa on laadittu vammaisyleissopimuksen toimintaohjelma vahvistamaan vammaisten henkilöiden oikeuksia ja niiden toteutumista.¹²

Erityisesti laitospolitiikkaan on Suomessa vakiintuneesti kuulunut sellaisten sääntöjen ja toimintatapojen käyttö, jotka rajoittavat asiakkaiden perusoikeuksia. Kehitysvammaisten erityishuollosta annettuun lakiin (519/1977) lisättiin vuonna 2016 säännökset itsemääräämisoikeuden vahvistamisesta ja rajoitustoimenpiteiden käytöstä. Lapsiin sovelletaan samoja säännöksiä kuin aikuisiin ja niiden soveltaminen käytännössä on ollut erittäin epäselvää. Kehitysvammalain itsemääräämisoikeutta koskevien säännösten on tarkoitus olla voimassa vain siihen asti, kunnes sosiaali- ja terveysministeriössä valmisteltavana oleva laajapohjainen eri sosiaali- ja terveydenhuollon asiakas- ja potilasryhmiä koskeva itsemääräämisoikeuslainsäädäntö saadaan säädettyä ja saatettua voimaan. Myös vammaispalveluihin liittyvää lainsäädäntöä oli tarkoitus uudistaa kuluvalle hallituskaudella. Vammaislainsäädännön uudistusta ei kuitenkaan ehditty käsitellä eduskunnassa vaalikauden aikana.

Vammaisten nuorten pääsy peruskoulun jälkeiseen koulutukseen ei toteudu kaikilta osin yhdenvertaisesti muiden ikätovereidensä kanssa. Tarvittavan tuen varmistamisen ohella nuoret ovat korostaneet opinto-ohjauksen ja sen laadun merkitystä.

Maahanmuuttaja- ja pakolaislasten suojeleminen on prioriteetti Euroopan Neuvoston strategiassa¹³

Protecting the rights of migrant and refugee children is a key priority of the Council of Europe, and an area particularly targeted for action in its [Strategy for the Rights of the Child \(2016-2021\)](#) and the [Secretary General's proposal for priority actions \(4 March 2016\)](#)

Maahanmuuton asioissa haasteellista on, että maahanmuuttopolitiikka on tiiviisti sidoksissa EU:n päätöksentekoon. Vaikka EU korostaa lapsen oikeuksia ja suojelemaa maahanmuuton kysymyksissä, on maahanmuuton lainsäädännössä vahva kontrollinäkökulma. Nyt kun EU:n yhteisen turvapaikkapolitiikan kehittäminen polkee paikallaan, olisi tarpeellista nähdä asioita laajemmasta perspektiivistä. Euroopan neuvoston toimintaohjelma pakolais- ja maahanmuuttajalasten suojelemiseksi¹⁴ voisi tuoda keskusteluun lisää lapsinäkökulmaa, mutta se on jäänyt kovin tuntemattomaksi Suomessa. Toimintaohjelma laadittiin

¹² Oikeus osallisuuteen ja yhdenvertaisuuteen YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen kansallinen toimintaohjelma 2018–2019. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/160666>

¹³ [https://www.coe.int/en/web/children/migration#%2224112795%22:\[2\]](https://www.coe.int/en/web/children/migration#%2224112795%22:[2])

¹⁴ Council of Europe Action Plan on Protecting Refugee and Migrant Children in Europe (2017-2019).

<https://www.coe.int/en/web/special-representative-secretary-general-migration-refugees/action-plan>

vahvistamaan toimia, joiden avulla turvata liikkuvien lasten pääsy oikeuksiinsa ja lapsiystävällisiin prosesseihin, riittävän suojelun pariin sekä maahan jääville lapsille kotoutumisen mahdollisuuksiin.

Olisi tarpeen hyödyntää materiaaleja, joita Euroopan neuvosto on tuottanut liittyen lapsiin muuttoliikkeessä. Osana ohjelmaa 'Building a Europe for and with children' EN julkisti joulukuussa 2018 käsikirjan, joka sisältää käytännöllisiä vinkkejä siitä, **miten maahanmuuttajalapsille tiedotetaan heidän oikeuksistaan**. Käsikirja tuo esille hyviä eurooppalaisia käytäntöjä ja kertoo myös erityisistä riskitekijöistä, jotka luovat esteitä lasten oikeuksien toteutumiseksi maahanmuuton kontekstissa. Käsikirja sisältää myös lasten antamia suosituksia jäsenvaltioille.¹⁵

Erityisiä teemoja, joita EN nostaa esille liikkuvien lasten asioissa:

Euroopan neuvosto on ollut aktiivinen **lasten säilöönoton lopettamiseksi** (The Parliamentary Campaign to End Immigration Detention of Children¹⁶). Yhteistyö suomalaisviranomaisten kanssa olisi tässä asiassa tarpeen: Suomi ei ole onnistunut kieltämään lasten säilöönottoa, vaikka lainsäädäntöä on muutettu ja säilöönottoa on rajoitettu jonkin verran. Lapsiperheitä otetaan edelleen säilöön. Myös 15 vuotta täyttänyt ilman huoltajaansa tullut lapsi voidaan edelleen ottaa säilöön maasta poistamisen yhteydessä jopa kuudeksi vuorokaudeksi.

EN:ltä odotetaan parhaillaan suosituksia varsin olennaisista ilman huoltajaa tullessiin liittyvistä kysymyksistä: **edustajajärjestelmästä ja iänmäärityksestä**. Nämä suositukset ovat tervetulleita ja toivottavasti ne myös käännetään suomeksi. Edustajajärjestelmän kehittämistarpeeseen on havahduttu¹⁷, mutta olennaisia muutoksia järjestelmään jäädään odottamaan edelleen.

Perheenyhdistämissäännöksiä on kiristetty johdonmukaisesti Suomessa usean hallituskauden aikana. Vain harva ilman huoltajaansa tullut on saanut viime vuosina huoltajansa Suomeen. Vuonna 2016 perheenyhdistämisen ehdoksi lisättiin vielä kohtuuton toimeentulo vaatimus: toissijaista suojelua saavien lasten tulisi pystyä elättämään vanhempansa saadakseen heidät Suomeen. Jo hakemuksen jättäminen on haasteellista, ja myönteisen päätöksen saaminen on hyvin epävarmaa: kielteisen päätöksen perusteena on todettu usein perhesiteen katkenneen vanhempien lähetettyä lapsensa matkaan. Päätöksiin on kirjattu, että kyseessä on maahantulosäännösten kiertäminen, ja lasta käytetään maahantulon välineenä.¹⁸

Terveydenhuolto

Terveydenhuollon osalta voidaan todeta, että EN:n "Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly health care" on hyvin vähäisessä määrin käytetty niin käytännön toiminnassa kuin

¹⁵ How to convey child-friendly information to children in migration. A handbook for frontline professionals Council of Europe. <https://rm.coe.int/how-to-convey-child-friendly-information-to-children-in-migration-a-ha/1680902f91>

¹⁶ The Parliamentary Campaign to End Immigration Detention of Children http://website-pace.net/en_GB/web/apce/children-in-detention; Resolution 2020 (2014). The alternatives to immigration detention of children, <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=21295&lang=en>

¹⁷ Lundqvist, Kia; Toivonen, Virve-Maria; Saari, Joona; Halttunen, Timo; Qvist, Leena-Maija; Mikkonen, Anna; Castrén, Elina (2018). Edustajat lapsen edun takaajina. Ilman huoltajaa turvapaikanhakijoina saapuneiden alaikäisten edustajajärjestelmä. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 26/2018. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161040>

¹⁸ Fingerroos, Outi (2016). Mitä perheenyhdistäminen tarkoittaa. Teoksessa Fingerroos, Outi, Tapaninen, Anna-Maria ja Tiilikainen, Marja (toim.) Perheenyhdistäminen. Tampere, Vastapaino, 65-87.

terveydenhuollon suunnittelussa, kehittämisessä, päätöksenteossa ja toiminnan arvioinnissa. LSKL pitää tärkeänä ministerikomitean lapsiystävällisen terveydenhuollon suuntaviivojen implementointia kansallisesti.

Koulujen ja oppilaitosten opiskeluhoitoa koskeva oppilas- ja opiskelijahuoltolaki tuli voimaan vuonna 2014. Aluehallintovirastojen vuonna 2015 toteuttaman peruspalveluiden arvioinnin mukaan oppilashuollon palvelut ovat pysyneet ennallaan tai niitä on lisätty. Puutteita on opiskelijoiden mielenterveysongelmien hoidon järjestämisessä ja niiden verkottumisessa opiskeluhoollon palveluihin. Opiskeluhoollon palvelut ovat aiempaa paremmin käytettävissä peruskouluissa ja lukioissa, mutta ammatillisissa oppilaitoksissa tilanne on heikentynyt. Lisäksi koulujen ja oppilaitosten välillä on alueellisia eroja.

Myönteistä on, että lasten ja nuorten alkoholinkäyttö ja tupakointi ovat vähentyneet. Alkoholien käytön vähenemistrendi on kuitenkin vaarantunut alkoholilakiin tehdyt muutosten seurauksena.

THL:n kouluterveyskyselyn perusteella suomalaisista lapsista ja nuorista osa voi todella hyvin, kun taas osalla on ongelmia monilla elämän alueilla. Moniongelmaisuus onkin tyypillistä nuorten psyykkisille häiriöille. Suuri osa mielenterveyshäiriöstä kärsivistä nuorista ei kuitenkaan saa tarvitsemaansa hoitoa. OECD:n mukaan mielenterveyspalvelujen saatavuudessa on Suomessa suuria alueellisia eroja. Hoitoon pääsy on vaikeaa ja hoitoon pääsee vasta kun ongelmat ovat jo suuria. Myös sijaishuollossa olevien lasten ja nuorten pääsy mielenterveyspalveluihin tulisi varmistaa tehokkaammin ja kehitysvammaisten lasten ja nuorten mielenterveysongelmiin liittyvää osaamista tulisi parantaa terveydenhuollossa ja vammaisille henkilöille suunnatuissa palveluissa.

Suomesta myös puuttuu kansallinen ensitietosuositus, joka lisäisi alueellista ja laadullista yhdenvertaisuutta ensitiedon antamisen käytännössä. Ensitieto tarkoittaa tilannetta, jossa perheelle kerrotaan lapsen tai sikiön sairaudesta tai vammasta. Laadukkaalla ensitiedolla on todettu olevan suuri merkitys vanhempien ja lapsen suhteeseen varhaisessa vuorovaikutuksessa sekä terveydenhuollon ammattihenkilöiden ja perheiden välisen luottamuksen syntymiselle.

Paperittomien lasten oikeus terveydenhuoltoon

Kirstyneiden maahanmuuttopolitiikan on arvioitu johtavan siihen, että maahan jää huomattavasti aiempaa enemmän ihmisiä, jotka eivät poistu maasta saatuaan kielteisen päätöksen. Osaa ei voida myöskään palauttaa, koska lähtömaa ei suostu vastaanottamaan näitä ihmisiä. Joukossa on myös lapsiperheitä. Paperittomien määrä on siis selvästi nousussa.¹⁹

Suomessa paperittomilla on oikeus saada omakustanteisesti kiireellistä hoitoa. Paperittomien lasten oikeudesta terveydenhuoltoon on käyty paljon keskustelua jo ennen tätä uutta tilannetta. Muutammat kunnat ovat päättäneet antaa lapsille ja raskaana oleville naisille laajat terveydenhuollon palvelut. Esim. Helsinki on

¹⁹ Ks. esim. Yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomus eduskunnalle 2018 (K 6/2018 vp).

https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kertomus/Documents/K_6+2018.pdf tai

Paperittomat Suomessa vuoden 2018 alussa. Urmi Kaupunkianalyysi II, Turun yliopisto. http://urmi.fi/wp-content/uploads/2018/02/URMI_kaupunkianalyysi_3.pdf

laajentanut oikeuksia kiireellisen hoidon lisäksi myös rokotuksiin sekä kroonisten sairauksien hoitoon. Valtakunnallisesti tilanne on kuitenkin hyvin epätasainen.²⁰

Vuonna 2014 Suomessa esitettiin, että paperittomien terveydenhoito nostettaisiin yhtäläiseksi turvapaikanhakijoiden kanssa ja että lapsille tarjottaisiin terveydenhuoltoa kuten kuin kunnassa asuville lapsille (HE 343/2014 vp). Esitys kuitenkin raukesi yksittäisen kansanedustajan vastustuksen ja onnistuneen viivytyksen vuoksi; Eduskunta ei ehtinyt käsitellä esitystä ennen valtiopäivien päättymistä 2015 vuoden alussa.

Osallisuus (EN:n kyselyn osasta 3)

Lasten osallistumisoikeuden arviointityökalua (CPAT) pilotoidaan Suomessa parhaillaan ja pilotointi valmistuu alkuvuodesta 2020. EN:n kyselyssä tiedustellaan, onko Suomessa uudistettu strategioita/toimintaohjelmia Charter on Education for Democratic Citizenship and Human Rights Education pohjalta. LSKL nostaa esille DINO – Demokratia ja ihmisoikeuskasvatuksen kehittämisen sekä nuorten osallisuuden edistämisen koordinaatiohankkeen, joka on käynnistetty 2018.²¹ Myös valtakunnallisen nuorisotyön ja -politiikan ohjelman (2018) yksi pääaihealue on demokratiakasvatuksen edistäminen²². Esille voidaan nostaa myös uusi perusopetuksen OPS, joka tuli voimaan 2016. Siinä on demokratia- ja ihmisoikeuskasvatus aiempaa vahvemmin mukana. Lisäksi Ihmisoikeuskeskus on laatinut suositukset ihmisoikeuskasvatuksen edistämiseksi kaikilla oppiasteilla.²³

Lasten osallisuuden kehittymisestä kokonaisuudessaan voidaan yleisesti todeta, että ymmärrys on lisääntynyt, mutta kasvattajat eivät saa riittävää ihmisoikeuskoulutusta peruskoulutuksessaan eikä täydennyskoulutus ole systemaattista. Osallistumisoikeuksien toteutuminen on vaihtelevaa, ja usein lapsen parissa työskentelevien ammattilaisen aktiivisuuden varassa. Esimerkkinä hyvistä lasten osallisuus-käytännöistä voidaan mainita lapsiparlamentti –toiminta, nuorisovaltuustot sekä nuorten vaikuttajaryhmät.

Lasten osallisuuden haasteista voidaan mainita esim. oikeusperustaisuuden puute ja pirstaleisuus: tehdään paljon hyviä asioita, muttei arvioida, toteutuuko lasten oikeus osallistua yhdenvertaisesti eikä kokonaisuutta myöskään arvioida ja kehitetä tästä näkökulmasta.

Haavoittuvassa asemassa olevien osallistumisoikeuksien turvaamiseksi ei tehdä tarpeeksi, eikä universaalien osallisuutta edistävien työmuotojen kehittämisessä aina aseteta tavoitteeksi sitä, että toiminta olisi aidosti avointa, saavutettavaa ja turvallista kaikille.

²⁰ ks. esim. Paperittomien terveyspalvelut Suomessa, THL <https://thl.fi/fi/web/maahanmuuttajat-ja-monikulttuurisuus/maahanmuuttajien-terveys-ja-hyvinvointi/paperittomat/paperittomien-terveyspalvelut-suomessa> tai

²¹ <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM010:00/2018>

²² Charteria ei erikseen mainita, vaan puhutaan yleisemmin Euroopan neuvoston nuorisopoliittisista tavoitteista

²³ https://ihmisoikeuskeskus-fi-bin.directo.fi/@Bin/c3151b45acaf57fa0027302d55cb2a81/1553693395/application/pdf/459978/IOK-Ihmisoikeuskasvatus_ ja_koulutus_Suomessa_koko_raportti_0104.pdf

Haasteena voidaan lisäksi tuoda esille, että erityisiä kommunikaation välineitä tarvitsevien lasten, kuten vammaisten lasten ja kaikkein nuorempien lasten osallisuuden toteutumisessa ilmenee ongelmia. Vaikka tällaisten lapsiryhmien mielipiteen selvittämiseen on kehitetty erilaisia menetelmiä, eivät kuulemisesta vastuussa olevat työntekijät aina tunne tai osaa käyttää niitä.

Lisäksi vammaisten lasten ja nuorten oikeus vapaa-aikaan, virkistystoimintaan ja kulttuurielämään ei toteudu yhdenvertaisesti ikätovereiden kanssa, koska yhdenvertaista osallistumista tukevien palvelujen, kuten henkilökohtaisen avun, kuljetuspalvelun ja tulkkauspalvelujen saannissa on vakavia puutteita. Myöskään kohtuullisia mukautuksia ei riittävästi tehdä kommunikoinnin ja ymmärtämisen tukemiseksi.

Lapsen oikeus elämään ilman väkivaltaa (EN:n kyselyn osa 4)

Euroopan neuvoston kyselyssä todetaan, että kyseiseltä lapsen oikeuksien strategiaosa-alueelta (a life free from violence for all children) on lähetetty oma kyselylomake, josta syystä tässä kyselyssä ei käsitellä em. osa-aluetta.

Lapsiystävällinen oikeudenkäyttö (EN:n kyselyn osa 5)

Euroopan neuvoston ministerikomitean suuntaviivat lapsiystävällisestä oikeudenkäytöstä on käännetty Suomeksi.²⁴ Ilmeisesti kyseisestä ohjeistuksesta on jossain määrin tiedotettu eri viranomaistahoja. Lapsiystävällisen oikeudenkäytön suuntaviivat ovat LSKL:n käsityksen mukaan huonosti tunnetut eri ammattilaisten keskuudessa, vaikka ne sisältävät merkittävää tietoa lapsiystävällisten toimien edistämisestä oikeudenkäytössä.

Oikeudenkäytön lapsiystävällisyyttä on selvitetty Suomessa vuonna 2012, jolloin European Union Agency for Fundamental Rights, FRA valmisteli laajempaa raporttia EU maista. FRA:n raporttia varten haastateltiin joukkoa suomalaisia lasten kanssa työskenteleviä ammattilaisia. Suomen osiosta on julkaistu oma raportti "Social Fieldwork Research. Child Participation in Justice Report. Finland, 2012".²⁵ FRA:n julkaisi raporttinsa "Child-friendly justice. Perspectives and experiences of professionals on children's participation in civil and criminal judicial proceedings in 10 EU Member States" vuonna 2015.²⁶

Suomi oli mukana myös vuonna 2016 julkaistussa CRIN:n (Child Rights International Network) raportissa "Rights, Remedies & Representation: Global report on access to justice for children". International Journal of

²⁴ <https://rm.coe.int/16806a453d>

²⁵ https://fra.europa.eu/sites/default/files/child-friendly-justice-professionals_fi.pdf

²⁶ https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2015-child-friendly-justice-professionals_en.pdf Suomenkielinen tiivistelmä on luettavissa www-osoitteessa https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2015-child-friendly-justice-professionals-summary_fi.pdf ja https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2017-child-friendly_justice-summary_fi.pdf

Children's Rights (26/2018) on julkaissut artikkelin "International Perspectives on Child-responsive Courts"²⁷, jossa on arvioitu tuomioistuinten lapsiystävällisyyttä lastensuojelutapauksiin liittyen Suomen ohella kolmessa muussa valtiossa.²⁸

Tampereen yliopiston IDEA-projekti 2017–2019²⁹ on yksi merkittävä hanke lapsen oikeuksien ja oikeusturvan kannalta. Projekti on viiden maan yhteinen projekti, jossa kehitetään lastensuojelun päätöksentekokäytäntöjä vahvistamalla lasten kanssa työskentelevien ammattilaisten osaamista. Hankkeen kohderyhmänä ovat lastensuojeluasioiden parissa eri tehtävissä toimivat ammattilaiset, kuten hallintotuomioistuinten tuomarit ja asiantuntijajäsenet, sosiaalityöntekijät, asianajajat ja lastensuojelun edunvalvojat.

LSKL nostaa esille tässä yhteydessä myös Lapin yliopiston "Lasten tietävä toimijuus yksityisissä, moniammatillisissa ja yhteiskunnallisissa prosesseissa – Tapauksena vanhempien eron jälkeinen vaino" (CAPS)³⁰ -hankkeen, jota rahoittaa Suomen Akatemia. Hankkeessa tutkitaan lasten tietävää toimijuutta vanhempien eron jälkeisessä vainossa yksityisissä, moniammatillisissa ja yhteiskunnallisissa prosesseissa. Hankkeessa kerätään myös oikeudellista aineistoa vainoon liittyvistä oikeudellisista prosesseista.³¹

Itä-Suomen yliopiston lapsi- ja koulutusoikeuden professori Suvianan Hakalehto³² on tuonut esille, että YK:n lapsen oikeuksien komitean Suomelle antamien päätelmien perusteella lasten oikeuksien toteutumisen yhtenä haasteena Suomessa on lasten näkemysten selvittämisen ja niiden huomioon ottamisen puutteellisuus. Tämä näkyy myös siinä, että **lapsille soveltuvat oikeudelliset neuvontapalvelut ja oikeusturvakeinot ovat puutteellisia**. Tämä on Hakalehdon mukaan toinen keskeinen ongelma lasten oikeuksien toteutumisessa. Myös LSKL on tuonut kyseistä näkökulmaa esille useissa eri kannanotoissaan. Esimerkiksi lastensuojelun asiakkaina olevat lapset ja nuoret tuovat säännönmukaisesti esille, että tietoa lastensuojeluun liittyvistä oikeusturvakeinoista ja niiden käytöstä on liian niukasti saatavilla. Positiivisina kehityskulkuina voidaan mainita esimerkiksi Eduskunnan oikeusasiamiehen lasten sivut³³ ja sen, että lapsiasiavaltuutettu tiedottaa lapsia yleisesti myös oikeusturvaan liittyvistä asioista. LSKL on vaikuttamistyössään tuonut esille, että myös muiden lasten ja nuorten oikeuksien toteutumisen kannalta keskeisten viranomaistoimijoiden tulisi tiedottaa toiminnastaan lapsiystävällisellä tavalla.

lapsiasiavaltuutettu on säännöllisesti nostanut esille lasten oikeusturvaan liittyviä kysymyksiä. Lapsiasiavaltuutetun vuosikirjan 2017 aiheena oli lasten oikeusturva.³⁴

²⁷ Artikkelin ovat kirjoittaneet Tarja Pösö, Marit Skiveness, Jill Duerr Berrick ja Jonathan Dickens.

²⁸ "This study examines court systems as child-responsive by eliciting the views of judicial decision makers on child protection cases (n = 1,479) in four legal systems (England, Finland, Norway and the USA (represented by California)), based on an online survey."

²⁹ <https://events.uta.fi/idea-projekti2018/>

³⁰ Children's Knowing Agency in Private, Multiprofessional and Societal Settings – the Case of Parental Stalking (CAPS).

³¹ Hankkeen englanninkieliset sivut [https://www.ulapland.fi/EN/Webpages/CAPS-\(2017-2021\)](https://www.ulapland.fi/EN/Webpages/CAPS-(2017-2021))

³² Hakalehto, Suviana (2018): Lapsioikeuden perusteet, s. 430-431.

³³ <https://www.oikeusasiamies.fi/fi/web/lasten-ja-nuorten-sivut>

³⁴ <http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2017/05/Vuosikirja-onko-lapsella-oikeusturvaa.pdf>

Turvapaikanhakijalasten oikeudellinen asema

Vuoden 2015 tulleiden turvapaikanhakijoiden kannalta oli useita tekijöitä, jotka heikensivät hakijoiden oikeudellista asemaa. Tulijamäärien nopean kasvun vuoksi prosessien laatua ei pystytty pitämään tasaisena. Turvapaikkaprosessin epätasaisen laadun lisäksi tulkintalinjat kiristyivät; tuli entistä vaikeammaksi saada kansainvälistä suojelua. Oikeusvaltiossa linjausten pitäisi perustua lainsäädäntöön. Vuoden 2015 jälkeen tapahtuneet kiristykset eivät perustuneet lainsäädäntöön eivätkä hakijaprofiiliin, vaan kyse oli siitä, että lakia toimeenpanevat viranomaiset muuttivat tulkintalinjaa.³⁵

Samaan aikaan **oikeusavun saamista rajoitettiin ja sen laatu heikkeni**. Valitusaikoja lyhennettiin. Hallintovaiheen oikeusapu säädettiin pääsääntöisesti julkisten oikeusavustajien tehtäväksi, ja avustajan osallistumista turvapaikkapuhutteluun rajoitettiin. Ilman huoltajaa tulleet saivat pitää avustajan puhuttelussa, mutta heilläkin avustajien taso on ollut vaihtelevaa. Valtioneuvoston teettämän selvityksen mukaan sekä erityisosaaminen lasten avustamisessa että perehtyneisyys kansainvälisen suojelun kysymyksiin ovat olleet puutteellisia. Monet turvapaikanhakijat ovat jääneet kokonaan vaille hallintovaiheen oikeusapua, ja tällä on ollut vaikutuksensa myös lapsiperheisiin.³⁶

Muiden muassa KHO:n presidentti Pekka Vihervuori ja valtiosääntöoikeuden professori Tuomas Ojanen ovat esittäneet julkisuudessa huolensa turvapaikanhakijoiden oikeusturvan heikennyksistä³⁷. KHO:n presidentti kannattaa ajatusta, että nopealla aikataululla tehtyjen muutosten kokonaisvaikutuksia arvioitaisiin oikeusturvan toteutumisen kannalta. Tällaista kunnollista **kokonaisarviointia muutosten vaikutuksista ei ole tehty – ei aikuisten, puhumattakaan lasten osalta**. Niin ikään on esitetty huolta siitä, että lapsen edun arviointi ja määrittely turvapaikkaprosessissa on puutteellista.³⁸

Myös turvapaikanhakijoina tulleille nuorille myönnettävät **lyhyet jatkoluvat** ovat tulkintaa, jonka voidaan sanoa liittyvän yleiseen kiristyneeseen politiikkaan. Ilman huoltajaa tulleet ovat ennenkin saaneet oleskelulupia, jotka eivät tarkoita kansainvälistä suojelua (Ulk.laki 52 §, oleskelulupa yksilöllisestä inhimillisestä syystä). Tämä lupa on jatkuvaluontoinen, ei väliaikainen. Maahanmuuttovirasto on kuitenkin ryhtynyt tulkitsemaan lakia uudella tavalla, mistä syystä suuri joukko nuoria elää jatkuvassa epävarmuudessa oikeudestaan jäädä maahan ensimmäisen oleskeluluvan umpeuduttua. Jatkolupa voi olla kielteinen tai se annetaan usein jälleen vain vuodeksi. Täytettyään 18 vuotta nuorella on riski saada lopulta kielteinen päätös. Tämä ei edesauta nuorten kotoutumista.

³⁵ Saarikkomäki, E. Oljakka, N. Vanto, J. Pirjatanniemi, E. Lavapuro, J. Alvesalo-Kuusi, A (2018). Kansainvälistä suojelua koskevat päätökset Maahanmuuttovirastossa 2015–2017. Pilottitutkimus 18–34 -vuotiaita Irakin kansalaisia koskevista myönteisistä ja kielteisistä päätöksistä. Oikeustieteellisen tiedekunnan tutkimusraportteja ja katsauksia 1/2018.

³⁶ Lepola, Outi (2018). Turvapaikanhakijat oikeusavun asiakkaina. Kohti yhdenvertaisia ja laadukkaita oikeusapupalveluita. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta. Policy Brief 33/2018. (Siirtolaisuusinstituutti).

Ks. myös Ihmisoikeuskeskus, kannanotto 5.2.2018 <http://www.ihmisoikeuskeskus.fi/?x5984785=6034456> ja muistio https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/@Bin/6034205/Ihmisoikeuskeskuksen%20muistio_turvapaikanhakijoiden%20oikeusturvaongelmat_1.2.18.pdf

³⁷ HS 4.4.2018, <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000005628037.html>.

³⁸ Esim. Protected on Paper? An analysis of Nordic country responses to asylum-seeking children. UNICEF Office of Research – Innocenti, Florence (2018). <https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/NORDIC%2028%20LOWRES.pdf>

Lapsen oikeudet digitaalisessa ympäristössä (EN:n kyselyn osa 6)

Lapsi- ja perhejärjestöt (LSKL, PeLa, MLL, Suomen UNICEF) ovat kommentoineet luonnosvaiheessa EN:n suositukseen liittyen lapsen oikeuksiin digitaalisessa ympäristössä.³⁹ Järjestöt ovat pyrkineet omassa työssään edistämään EN:n neuvoston digitaalisen median suosituksia.⁴⁰ Suositukset ovat käyttökelpoiset ja niissä tuodaan laaja-alaisesti esille lasten oikeuksiin liittyviä eri osa-alueita digitaaliseen ympäristöön liittyen. Suunnitteilla on myös järjestöjen yhteistä tiedottamista EN:n neuvoston digitaalisen ympäristön suosituksista. Digitaalisen ympäristön suosituksia tulisi aktiivisesti tuoda esille myös siitä syystä, että YK:n lapsen oikeuksien komitea valmistelee parhaillaan yleiskommenttia aiheesta (General Comment on children's rights in relation to the digital environment)⁴¹. EN:n suositusten ja yleiskommentin yhteinen esille tuominen ja niistä tiedottaminen vahvistavat lapsen oikeuksia tällä saralla.

Kyselyssä tiedustellaan myös keskeisiä haasteita liittyen lapsen oikeuksiin digitaalisessa mediassa. Pelastaa Lapset ry on kannanotossaan⁴² tammikuussa 2019 tuonut esille välttämättömiä toimenpiteitä, joihin tulisi ryhtyä, jotta lapsia voitaisiin suojella lapsiin kohdistuvilta seksuaalirikoksilta. Pelastakaa Lapset ry vaatii lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten ennaltaehkäisyyn ja siihen liittyvään koulutukseen enemmän resursseja ja myös sitä, että lasten ja nuorten turvataitoja digitaalisessa mediassa kehitetään. Lisäksi PeLa kiinnittää huomiota rikosprosessin pitkään keston, joka on lapsiuhrien kannalta suuri ongelma. Lisäksi rikosten uhriksi joutuneiden lasten ammattitaitoinen, laadukas ja alueellisesti tasa-arvoinen hoito on turvattava eri puolilla maata. PeLa myös kiirehtää seksuaalirikoslain uudistusta. Toimenpiteiden keskiössä ovat erityisesti rangaistusten tiukentaminen ja poliisin valtuudet sekä uhriksi joutuneiden lasten aseman huomioiminen rikosprosessissa. LSKL nostaa esille tässä yhteydessä edellä mainitun lapsi- ja perhejärjestöjen yhteisen 25.3.2019 annetun kannanoton Lanzaroten sopimuksen täytäntöönpanosta.⁴³

Lasten oikeuksien kannalta tärkeässä asemassa ovat myös digitaalisten palveluiden yhdenvertaiseen saavutettavuuteen liittyvät kysymykset. Digitaalisten ympäristöjen kehittämistä kaikille lapsille saavutettavaksi ja esteettömäksi, tulee kehittää. Myös selkokielen materiaalin lisääminen ja siitä tiedottaminen on välttämätöntä yhdenvertaisuuden näkökulmasta.⁴⁴ Vuonna 2019 julkaistun selkokielen tarvearvion⁴⁵ mukaan nuorten lukutaito on heikentynyt jonkin verran viime vuosina. Siitä kertoo esimerkiksi

³⁹ Call for consultation: guidelines for member States to promote, protect and fulfil children's rights in the digital environment <https://www.coe.int/en/web/children/-/call-for-consultation-guidelines-for-member-states-to-promote-protect-and-fulfil-children-s-rights-in-the-digital-environment?inheritRedirect=true&redirect=%2Fen%2Fweb%2Fchildren%2Fcahenf>

⁴⁰ Guidelines to respect, protect and fulfil the rights of the child in the digital environment.

⁴¹ YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentin luonnos on kommentointivaiheessa <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRC/Pages/GCChildrensRightsRelationDigitalEnvironment.aspx>

⁴² <https://www.pelastakaalapset.fi/uutiset/pelastakaa-lasten-kannanotto-lapsiin-kohdistuvia-seksuaalirikoksia-ehkaistaan-parhaiten-lapsia-suojelemalla-ja-ennalta-ehkaisylla/>

⁴³ <https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Kannanotto-Lanzaroten-sopimus.pdf>

⁴⁴ Ks. Kehitysvammaliiton tiedote Selkokieltä digiloikkaan <https://www.kehitysvammaliitto.fi/selkokielta-digiloikkaan/>

⁴⁵ Selkokeskus: Selkokielen tarvearvio 2019 <https://selkokeskus.fi/wp-content/uploads/2019/02/Tarvearvio-2019.pdf>

Katso myös Liikenteen ja viestinnän digitaaliset palvelut esteettömiksi Toimenpideohjelma 2017–2021, Liikenne- ja viestintäministeriö julkaisuja 8/2017

PISA 2015-tutkimus. Arviolta 100 000 peruskoululaista (17,5 % peruskoulun oppilaista) saa tehostettua ja erityistä tukea. Määrä on kasvanut vuoteen 2014 verrattuna. Selkokielen tarvearviossa vuonna 2014 arvioitiin, että 8–12 % 5–19-vuotiaista lapsista ja nuorista voisi hyötyä selkokielestä. PISA-tutkimuksesta vuonna 2015 selvisi, että tällä hetkellä suunnilleen joka kymmenes 15-vuotias suomalaisnuori (11 %) ei saavuta sellaista lukutaidon tasoa, että hän voi aktiivisesti osallistua yhteiskuntaan ja jatkaa opintojaan ongelmitta. He jäivät PISA-tutkimuksen 2015 heikoimmalle taitotasolle.